

Wšědny chléb – njobjeski chléb

**Mójzas praji židowskemu ludej:
To je chléb, kotryž je wam Knjz
k jědźi dať.**

(2 Mójzas 16,15)

Lud mórkota přećiwo swojim politikarjam, dokelž je njespokojom ze swojim socialnym položonjom. Zastaranje z jědžu njeje garantowane. Chudym dže so najhubjeńšo. Přeco zaso je styšeć: „Prjedy běše wšo lěpje. Škoda, zo su so časy změnili.“

Tajke běše potoženje, hdyž běše židowski lud po puću z Egyptowskeje do slubjeneho kraja. W pusćinje Sinai njenamaka so ničo k jědźi. Hlód pozbudži fantaziju ludźi. Widžachu před sobu mjasowe horny, kotrež běchu pječa w Egyptowskej měli. Tak derje wšak so jim w egyptowskim njewólnistwje njobě što, ale widžachu zańdženosc w róžojtym swětle. Tež džensa mjenja někotři, zo bě prjedy wšo lěpje.

Z wótrym hlósom wobskoržichu Židža swojeju wjednikow. „Wój staj nas wuwjedłoj do tuteje pusćiny, zo byštaj cytu zhromadźiznu z hlódom moriřoj.“ Ničo njobě wěrnó na tajkich wumjetowanjach přećiwo Mójzasej a Aaronej. Mójzas běše wuswobodźer swojeho luda w Božim mjenje, nic pak masowy mordar. Haj, husto je lud njesprawny ze swojej kritiku na politikarjach.

Bóh widžeše nuzu luda w pusćinje a reagowaše na jeho mórkotanje. Wón zastara lud z mjasom a chlébom. Wječor přilečachu pocuple přez morjo, kotrež so wučerpane w bliskosci lěhwa wotpočnychu. Nětko mějachu swójby po dořim času zaso něšto mjaso. Rano ležachu běte zornjatka

pod tamariskami. To běše brěčka ze štomow, kotraž běše při zymnych rańšich temperaturach twjerda. Ludžo so spodziwachu a dachu běfej jědźi mjeno mana. Zezběrachu sej potajnu jědź a so derje nasycichu. Na jednore, tola spodziwne wašnje wotpomha Bóh nuzy. Wšitke prirodne

chce, zo by kóždy swój wšědny chléb měl. Něhdže sym čitał, zo wuměra wšědnje 24 000 ludźi hlóda dla, wosebje džěci. Najbóle potrjehenej stej Aziska a Afrika. To njesmě tak wostać, wšako ma zemja rezerwy, zo bychy so móhli wšitcy derje zežiwic. Jezus je nas wučil: „Naš wšědny chléb daj nam džensa.“ Konkretna pomoc za hlódných njeje ločka. Wšelake napijanja su móžne a trěbne. Kóždy trjeba swój wšědny chléb, kóždy ma jón dostać, tak kaž w jón Židža w pusćinje dostali.

Mójzas wujasni Židam, zo je mana chléb, kotryž bě Knjz k jědźi dať. Dopomnjeće na Knjzowy chléb wosta w Božim ludze žiwy. Słowo mana měješe počas symboliski wuznam. W 78. psalmje mjenuje so mana „njobjeski chléb“, kotryž kaž dešč z wysiny přińdže, abo tež „jandželski chléb“, potajkim cyroba jandželow. Jezus je w sebi tego widzał, kiž přesahuje džiw w pusćinje. „Waši wótcojo su mana jědli w pusćinje, ale woni su zemřeli. Ja sym žiwy chléb, kiž je z njobjes přiřoť. Štož wot tuteho chléba jě, budže žiwy hač do wěčnosće.“ W Zjewjenju Jana čitamy, zo da nam Jezus w njobjesach jěsć wot „potajneho mana“.

Hdyž stupimy při Božim wotkazanju k wotwarjej, dostanjemy njobjesku jědź, chléb jandželow abo tež potajny mana. We wěrje wěmy, zo tuta jědź na hinaše wašnje

syći hač wšědny chléb, kotryž je nuzy za čělně wobstaće tu na zemi. Njobjeski chléb, naš mana, pomha nam z tuteho swěta do Božeje wěčnosće.

Jan Malink

Chlébej wěnowana je wosebita wustajeńca w Serbskim muzeju w Budziszynje. Nazornje so předstaja nastaće wšědnego chléba wot wusywa hač k pječenjju. Tež na njobjeski chléb so pokazuje. Wustajeńca je hišće hač do 7. poźnjena widžeć.

Foto: Serbski muzej

zajawy su wot Boha postajene a rjadowane.

Bóh staraše so wo židowski lud. Tež wo nas chce so wón starać. Hdyž džěłamy na polu abo w hródzi, na zahrodže abo w chléwje, tak stejimy w Božeje službje. Bóh

Wokoło Michała – kermuša najrjeńša
Kermuš budź chwalena – přecelstwa wjazarka
Kermušna pęc – wonjata węc

Lube džěci!

W měsacu požnjencu so we wjele wosadach kermuša swjeći. Plody z polow a zahrodow su so zwjetša hižo domchowali. Na kermušnej njedželi su wołtarje cyrkwjow z kwětkami a płodami krasnje wupyšene. Wjeselimo so a džakujemy so Bohej, zo su žně tak bohate byli.

W slědowacym hódančku je 12 płodow zahrody schowanych – 6 družin sadu a 6 družin zeleniny. Namakaj je, tak zo móžeš sadowu a zeleninowu solotej přihotować.

Gabriela Gruhlowa

Wuhódanje: krušwa, wišnja, truskalca, brěšk, jabłko, slowka, radiska, kwěta, kof, kórka, buna, tomat, ka.

a	k	s	i	d	a	r	k	g	k
r	a	d	i	s	k	a	w	c	r
k	i	s	b	l	a	n	ě	m	u
n	ó	c	t	o	m	a	t	a	š
w	f	r	f	w	b	l	a	c	w
i	h	j	k	k	s	u	k	l	a
š	č	i	t	a	j	f	n	d	z
n	i	m	b	r	ě	š	k	a	k
j	a	b	ł	u	k	o	d	s	a
a	d	f	b	m	l	e	t	i	ł
p	t	r	u	s	k	a	l	c	a

Serbski bus 2008

Lětuši Serbski bus pojedže, da-li Bóh, **njedzelu, 14. septembra 2008**, do głoмаčanskeho kraja. Wotjědzemy rano we 8.00 hodž. w Budyšinje na znatym městnje pola Flackec awtoweho domu. Wróćimo so wokoło 18 hodž. do Budyšina. Mamy hišće swobodne městna. Přizjewće so prošu pola Měrcina Wirtha w Budyšinje (tel. 0 35 91 / 60 53 71). Jězba płaći za dorosćeného 25 eurow, za džěčo 10 eurow.

Fotowe impresije z nabožneho tydženja

Wučba we Wukrančicach

Warjenje w Rownom

W serbskich drastach w Rownom

Wulět do Sprjowjow

Fota: S. Cuška

Razprawa wo nabožnym tydženju hlej na str. 8

Bibliski tydžen za džěci

Smy rjany tydžen při Michałskej cyrkwi na farje a w rjanej zahrodze měli. Džěchmy z knjeni Butter a knjeni Bleyl kóžde ranje w 9.00 hodž. do Michałskej cyrkwy. Po tym smy paslili a hry hrali, ale smy tež jónu při Tuchorskej cyrkwi byli a w domje. W domje smy sej wšitko wobhladali, kak stare su najstarše džěle, kak wysoki je dom a tak dale. Na poslednim dnju, 22. awgusta, smy hišće rjane škleńcy namolowali. Na to smy wonka hry hrali a molowali. Překwapjenka běše lód. To běše rjany tydžen wot 18. do 22. awgusta w Budyšinje.

Sophia Bejmakec

Spodźiwny wosud we Wulkim Wjelkowje

Frankenthalski duchowny Adolph Wilhelm Janicaud napisa scěhowacu powěsć wo žiwjenju Marje Krawcec, kotruž běše zeznał za čas swojeho skutkowanja jako wučer we Wulkim Wjelkowje wot 1768 do 1780:

Marju zaja w léce 1770 – jej bě tehdy 28 lét – boža ručka, tak zo běše jeje cyly léwy bok sprostnjeny. Tež z léwym wóčkom ničo njewidžeše. Wot tuteho dnja njemóžeše so bjez cuzeje pomocy hibać. Křipješe zuby tak sylnje, zo njemóžeše rěča a ničo kru-tého jěšć. Žiwješe so tehodla wot piwa abo mloka, štož dyrbjachu jej kedźbliwje do huby linyć. W tajkim stawje wosta pjat-

naće lét na choróžo sputana. Bože słowo a modlitwa běštej jeje wšedne džělo. Bě we Wulkowjelkowskej šuli něšto pisać nawuknyła, tak zo móžeše swoje mysle druhim pisomnje zdžělić.

Bližeše so čas, zo ju mocy wopušćachu. Někotre hodžiny do smjerće wotewri so jeje dotal zawrjena huba. Modleše so nětko wótrě wo zbožne skončjenje swojeho hubjeného a zrudneho žiwjenja z kěrlušom „Ow Knježe Jezom Chryšće ty“. Chronist wuzběhny, zo spěwaše Marja Krawcec kěrluš serbsce. Wona wumrě 30. haperleje 1785.

jm

po: Lausitzisches Magazin 1787, str. 290

† Za dr. Gerhardom Herrmannom

Čežko je zapřijeć powěsć wo smjerći serbskeho lěkarja dr. Gerharda Herrmanna z Rakec, kotryž bu 21. julija nahle wotwołany. Swójbni, mnozy pacienća a tež my ewangelscy Serbj dyrbjachmy spóznać, zo je Bóh Knjez hinak rozsudził, hač bychmy my to za prawe měli. Chcemy na tutym městnje z džakownosću spominać na jeho žiwjenje a na jeho skutkowanje za nas Serbow.

Gerhard Herrmann narodzi so 13. nowembra 1944 w Rakecach jako syn wikara Gerharda Herrmanna a jeho mandželskeje Marki rodž. Křižanec, džowki njeboh Rakečanskeho fararja Křižana. W Rakečanskej cyrkwi dósta 28. decembra sakrament křćeńcy. Jeho nan wumrě w januarje 1945 na wójske zranjenja. Jeho mać započa po wójnje dželać jako wučerka na Rakečanskej šuli. Z Gerhardom wotrosće jeho maćerny kuzenk Jürgen Wirth, wosyroćeny syn serbskeho řečespytnika dr. Pawoła Wirtha, kotryž běše 1946 w ruskim wójskim zajeću wo žiwjenje přišoť. Wot 1951 do 1959 wopyta Gerhard Herrmann zakładnu šulu w Rakecach a wot 1959 do 1963 Serbsku rozšěrjenu wyšu šulu w Małym Wjelkowje. Hač do lěta 1970 studowaše medicinu w Lipsku a kwalifikowaše so po tym na fachoweho lěkarja za kóžne chorosće.

1971 woženi so z Marju rodž. Leonhardtec, džowku fararja, kiž bě so w meklenburgskim Ziegendorfje narodžića a

Dr. Gerhard Herrmann Foto: J. Maćij

w Naumburgu wotrostła. 1973 narodzi so jimaj syn Handrij, 1977 džowka Katharina. 1976 móžeše mloda swójba do ródneho doma Gerharda Herrmanna začahnyć a jón wutwaric. Wot samsneho lěta dželaše wón jako lěkar w Budyskej poliklinice. 1979 promowowaše w Drježdžanach na doktora mediciny. 1991 založi sej z dr. Měrčinkowej priwatnu praksu w Budysjinje. Před lětom wumrě jeho mać Marka Herrmannowa. Tehdy bě jemu wažne, zo wotmě so žarowanska swjatočnosť nic w ćěłowni, ale w Božim domje.

21. julija dr. Gerhard Herrmann po džělapoňnym dnju w přitomnosći mandželskeje nahle zemrě. Jemu, kiž běše jako lěkar stotkam a tysacam pomhať, njemóžeše nuzowy lěkar hižo žaneje pomocy přinjěsć. Bačoński farar Warnar, zwołany jako nuzowy dušepastyr, móžeše jenož hišće wužohnować a wudowje přenje trošne słowa wuprjajic. Jako wosebita hnada widžeše so, zo bě wón w samsnej stwě wumrěť, w kotrejž běše so narodził.

Wutoru, 29. julija, běše swjatočne chowanje njebočićkeho w Rakecach. Boži dom běše nimale hač na poslednje městno wobsadženy. Serbski superintendent Malink zložil swoje předowanje na konfirmaciske hrono zemrěteho: „Bóh nam njeje dať ducha bojosće, ale mocy a lubosće a stroweje

mysle.“ (2 Tim 1,7) Předar rozložil, kak je zemrěty z mocy, z lubosću a ze strowej mysli skutkował w swójbje, za ewangel-skich Serbow, za wosadu a ródnu wjes, za swojich pacientow a kolegow. Po žarowan-skej swjatočnosći w cyrkwi podachu so swójba a kemšerjo ke kěrchowowej muri, hdžež namaka zemrěty blisko maćerje posledni wotpoćink.

Dr. Herrmann běše wosobina z mnohimi darami a ze šerokimi zajimami. Wuzna so w stawiznach a w ludowědže našeje domizny a zajimowaše so za hudźbu runje tak kaž za žiwjenje w přirodže a zahrodže. Bliske běchu jemu swójbne stawizny, wosebje te Křižanec a Wirtheč swójby, z kotrejž běše po swojej wowce přiwuzny. Kónc sydomydžesatych lět zwola Rakečanske serbske blido, kotrejž so přez někotre lěta w farskej bróžni schadzowaše. Wot 1991 wobdželeše so na „Słowu k dnjej“ za serbski rozhlós. Jako jednemu z najaktiwnišich řečnikow njebě jemu přewjele tež přidatne nutrnosće přewzać. Wot lěta 2003 běše městopředsyda Serbskeho wosadneho zwjazka a hač do apryla 2008 předsyda Spěchowanskeho towarstwa Serbskeho gymnazija. Do serbskeho pismowstwa so zapisa jako zestajer „Hojaceje knižki“, kotraž 1992 wuřdže. Wosebite wjerški běchu za njeho serbske cyrkwinke dny w Rakecach, na kotrychž by kóždy króć přednošowať wo serbskich stawiznach Rakečanskeje wosady. 1974 a 1989 dožiwil je pod wosadnym fararjom Lazarjom. Tež lětsa so zaso w Rakecach zeńdžechmy. Nichtó sej na popołdnu 29. junija, hdyž so z nim před Božim domom rozžohnowachmy, njemysleše, zo bě lětuši cyrkwin-ski džeń jeho posledni, zo prajimy jemu božemje – na přeco.

Boža lubosć je sylniša hač smjerć. Njeh wotpoćuje zemrěty w serbskej zemi a so dočaka doskóńčneho zjewjenja Božeje lubosće. **Jan Malink**

Potajnstwo wotkryte – přidawk fararjeje Wylemej Černikej

Bohu džak, zo so znajmjeńša jedne přede-wzaće fararjeje Černikej poradžilo njeje: so dóstać 1956/57 na farske městno w Berlinje-Charlottenburgu. Zwrěšćenje tuteho plana bě pozitivne za serbstwo Wojerow-skich kónčin, z tym za ewangelske serbstwo – za serbstwo cyłkownje. Ale, kaž Trudla Malinkowa w PB 2008, č. 5, pisa, njeje móšlo so konkretnje wujasnić, čeho-dla je tutón woblubowany Serb a duchow-ny chcyť do němcowstwa woteńc. Tak je so pisar tutych linkow wobhoniť w Berlinje na farje ewangelskeje Luizoweje wosady. A prawje: Wjace hač 50 lět stara požadar-ska mašinopisna akta hišće eksistuje. Što wona nam wujasnja?

Černik přizjewi so z listom z 20. julija 1956 na wakantne farske městno Luizoweje wosady w Charlottenburgu. Wuwje-

dže tři přičiny, wobtwjerdžace jeho požadanje do němskeje stolicy (po słowje z němčiny):

1. w Berlinje žiwy sotrowc/bratrowc, za kotrehož je farar Černik z předporučnikom („... Mamaj tam sotrowca/bratrowca, kiž je ze syrotu, za kotrehož buch postajeny jako předporučnik ...“),

2. chorosć mandželskeje („... Před třomi lětami zwěsći so pola mojeje mandželskeje chorosć rjapa ... možnosće lěkowanja w Berlinje date ...“),

3. studij syna w Berlinje („... Mój 17lětny syn Wolfgang wopytuje Katechetiski seminar w Gošnerowym misioniskim domje a je tam zaměstnjeny ...“).

Černik k temu hišće naspomni, zo je sam 14 lět w Berlinje žiwy był a zo je so tam zeznať ze swojej mandželskej-Berlinjanku.

Wo jeho serbskosći so z požadar-skeje akty ničo wučitać njeda.

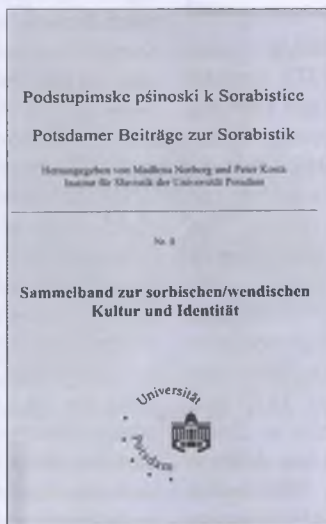
Zhorjelski biskop Hornig a Zhorjelski konsistorij staj spočatk lěta 1957 přesa-dženju přihłosowaloj – ale konsistorij jenož za přechad do sowjetskeho sektora Berlina, na žadyn pad „do zapada“! Hdyž bě so pisar w 70tych lětach w Charlottenburgu na Röntgenowej při wudowje Elli Černikowej, kotraž bě so po smjerći mandželskeho nawrócića do Berlina (zapad), k informacijam zetkať, wona wo tutych podawkach jara maľo wědžeše. Móžno, zo měješe hakle zrealizowanje plana fararja Černika być z pozitivnej překwapjenku za mandželsku a swójbu. – Po zwrěšćenju swójeho přesy-dlenskeho wotpohlada je farar Černik bo-hužel jenož hišće lěto žiwy był.

M. J. Dypman-Budyski

Dokumentacija wo serbskich cyrkwinskih stawiznach

Podstupimska uniwersita wudawa rjad „Podstupimске pśinoski k sorabistice“. W njedawno wušłym 8. zešiwku namakamy wšelake přinoški k serbskej kulturje a identicy, kotrež su so na mjezynarodnym kolokwiju Braniborskeje techniskeje uniwersity w Choćebuzu přednesli. Tři nastawki zaběraja so z cyrkwinskimi temami, čehoždla chcemy tu na zběrník skedźbnić.

Ulrich Pogoda je napisal přehlad wo serbskej pišćelowej hudźbje, při čimž wuzběhuje Jana Pawoła Na-

gela jako založerja koncertantnej pišćelowej hudźby w Serbach a Choćebuskeho kantora Lothara Graapa jako komponista a interpreta pišćelowej hudźby kaž tež njeaparujomeho partnera při wšelakich hudźbných projektach. Madlena Norbergowa nacišny přehlad wo serbskim cyrkwiskim žiwjenju w Choćebuzu, wosebje při Serbskej (Klósćerskej) cyrkwi. Zložuju so na žórta a na wšelaku literaturu wuzběhuje wuznam Serbskeje cyrkwy za Serbow wot

reformacije hač do přitomnosće. Werner Měškank rozestaja so z poměrom cyrkwy k swojim słowjanskim sobustawam a podawa stawizny znoma wožiwjenych delnjoserbskich kemšow. Jemu dže wo dopokaz, zo su Němcy z wuwzaćom někotrych jednotliwcow Serbow potlóćowali, hanili a ranili a tak zawinowali začuće mjenje-hódnoty, štož je dowjedło k wotemrěću serbskeje řeče. Trajnu hódnotu změje jeho dokumentacija k delnjoserbskim kemšam, kotrež so wot lěta 1987 zaso swjećachu. Z dokladnej statistiki zhonimy, zo so na dotalnych 215 kemšach 11.254 wopytowarjow wobdźěli.

Zběrník je Madlena Norbergowa, džowka fararja Herberta Nowaka, wustojnje zestajiła a wudała. **jm**

„Lausitz grenzenlos“ – nowa kniha Alfonsa Frencla

Dokelž sym so hižo čas žiwjenja za našu domiznu a naše stawizny zajimowala, sym sej tutu knihu kupila. Ju čitajo sym so jara zahoriła. Na kóžděj stronje zhoniš telko nowosćow a nadrobnosćow! Awtor je po cyłym swěće za slědami Serbow pytał. Wón je w archiwach městow a w chronikach slědźił a wjele dokumentow namakał.

Na spočatku serbskich stawiznow běše wulke pućowanje ludow. Serbja njemějachu tehdom hišće pisomnu řeč. Ale družicy su něšto wo nich napisali. Fredegar je w chronice po léce 600 Serbow přeni raz mjenował. W běhu lětstotkow slědowachu družicy chronisća. Zhonimy wo kmjenach před wjac hač 1000 lětami, tež wo džělach Łužicy w nětčišej Českej a Pólskej. Tuta wulka Łužica je so přez wójny a powójske zrěčenja, přez asimilaciju, přez namóc a zakazy chětro pomjeńšila, tež hišće w zašłym lětstotku. A. Frencl rozjasni, kak ludy a města Słowjanow nětka rěkaja, kotre serbske słowo w mjenje wsy, hory, rěki atd. tči.

Zhonimy tež wo hrodzišću Jahna, laconisce Gana, znatym přez chronista Widukinda, kiž bāše 45,5 ha wulke a bu wot Saksow w léce 926 zničene. Tehdy su wšěch dorosćenych morili a džěci jako njewólnikow wotwjedli. Hakle fota z powětra zwěšćichu pod zemju, hdže je hlowny hród starych Głomačanow był. Wjeselu so hižo, zo pojedźemy lěta 14. septembra ze Serbskim busom na wuprawu do tutych kónčin.

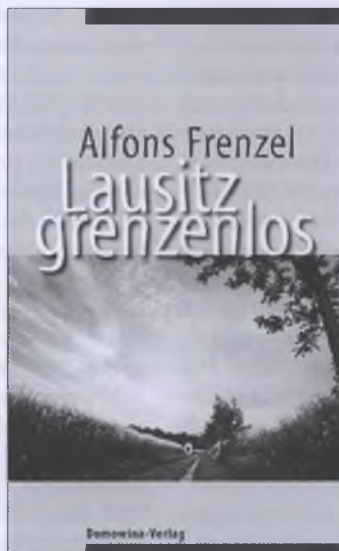
Awtor pisa tež wo žiwjenju a skutkowanju słowjanskeju japoštołow Cyrila a Metoda, wo wot njeju zestajenym alfabeće a wo přeložkach psalmow a ewangelijow. Jimaj staji so w léce 2000 pomnik blisko Smochćic. Chronist Thietmar z Merseburga pak w swojim času pisaše, zo stare słowjanske přibohi kaž Swantowit, Radegast a

Triglaw hišće přewinjene njeběchu.

Tež wo bitwach tójšto zhonimy. Husitske wójny na přikład mějachmy we Łužicy wot 1424 do 1431. Njezapomnjena je w narańšich kónčinach bitwa pola Bukec 1758. Wulku škodu w 53 wsach wokoło Budyšina zawostaji bitwa Napoleona pola Worcyna 1813. Přiwěcy buchu tehdy nimalo cyle zničene a město Biskopicy so hač na tři chěže zniči. W Přernej a Druhej swětowej wójnje bu hišće wjele wjace škody načinjenje, miliony ludźi zhubichu swoje žiwjenje. Při měrowych jednanjach 1918 w Parisu řečeše naš krajan Arnošt Bart za samostatnosć serbskeje Łužicy, ale to móžeše jenož són być.

Zhonimy wo serbskich wupućowarjach do Texasa a do Awstralskeje, jich swójbnych mjenach a jich ródnych wsach we Łužicy. Awtor je w zamórskich krajach hišće wjele twarjenjow, potomnikow wupućowarjow a stare serbske knihi namakał. Ale serbsce tam ničtó wjac njemóže.

W běhu lětstotkow mějachmy wjele wuznamnych, pilnych a wobdarjenych Serbow. Po powołanju běchu najbóle fararjo abo wučerjo. Wšěch njemóžu mjenować, někotři pak njech su naspomnjeni: Caspar Peucer, wučenc a přichodny syn Melanchthona; Handrij Zahrodnik z Chwaćic, kotrehož wunamakanki su w Drježdźanach wustajene; Mikławš Truc z Kukowa, kiž je jako wojnar započal a w Parisu a Coburgu fabrikant za dwórske wozy a busy był; Hadam Bohuchwał Šerach z Budyšina, sławny pčotar; Jan Awgust Měrcink

z Hrodzišća, misionar, po kotrymž je jězow w kraju Eskimowcow pomjenowany; Alwin Mitaš, chemikar z Dažina, ze zašćubami w produkciji amoniaka za kumštne hnojenje w ratarstwie; Mikławš Jakubica, přeni přeložer Noweho zakonja do serbsčiny; Hawštyn Swětlik, přeložowar cyłeje biblije do serbsčiny po teksće wulgaty a spisar słownika; Michał Frencl z Budestec, přeložowar Noweho zakonja, kiž je wokoło 1700 carej Pětrej I. serbske

knihy z wěnowanjom přepodał; Michał Jan Wałda, kěrlušer; Michał Rostok, rodź. 1821 w Bělšecach a žiwy w Drječinje, znaty prirodospytnik; Korla Bohuwěr Šěca, rodź. 1858 w Klukšu a žiwy w Rachlowje pod Čornobohom, wučenc wo małowjetelach. Hišće wjele druhich sławnych Serbow so nam předstaji. Wo šuli na Sokolcy, hdžež sym ja 15 lět džělała, sym tole zhonila: Wučer Michał Awgust Kral je po rozprawje njeznateho serbskeho grenaděra napisal, kak je so jim tři lěta w žałodnej napoleonskej wójnje w Ruskej zešło.

Alfons Frencl je po mnohich krajach jězdźił a pućował a sej při tym wjele wědy nazběrał. Štož je sej w lětdzesatkach wo našim ludze a našej domiznje nahromadźil, nam ze zahoritósću powěda. Wšě krasne wobrazy w knize je wón sam fotografował. Sym wjesoła, zo sym sej tutu knihu kupila, byrnjež ju w swojej starobje wjace za šulu wužiwać njemóžu. Kniha je do Němskeje nacionalnej biblioteki přiwzata.

Waltraud Tróičowa

Dwurěčne paramenty w Palowje 150 lět stare

W Palowje, małej, z třoch wsow wobstejacej wosadze, ležacej trochu z boka dróhi mjez Hodžijom a Biskopicami, maja čorne paramenty z lěta 1858. Wosebitosć je, zo namaka so na nich nimo němskeho tež serbske napismo. To zadžiwa, wšako ležeše wosada před połdra lětstotkom na zapadneje kromje serbskorěčneho teritorija a bě hižo přewažnje němska. Čehodla potajkim je sej dała zhotowić serbski parament?

Farar Korla Awgust Jenč

W Palowje skutkowaše tehdy młody farar Korla Awgust Jenč. Narodzeny 1828 do serbskeje kublerskeje swójby w Čornjowje w Bukečanskej wosadze słušeše wón z młodych lět k horliwym Serbam. Čile skutkowaše hižo jako gymnaziat w Budyšinje a jako student w Lipsku w tamnišimaj serbskimaj towarstwomaj. Wot załoženja 1847 sem přisłušeše Mačicy Serbskeje. Na jeho nastork załoži so 1849 w Choćebuzu serbske towarstwo. Wón pućowaše po Serbach, dopisowaše do serbskich nowin a časopisow a slědžeše za stawiznami serbskeje řeče, literatury a narodnosće. Serbscy wupućowarjo prošachu jeho 1851, z nimi jako jich duchowny wučahnyć do Awstralskeje. Wón pak so rozsudži we Łužicy wostać a słužić Serbam w domiznje. 1855 nastupi swoje přenje farske městno w Palowje.

Nastaće paramenta

Połny elana da so farar Jenč w Palowje do wosadneho džěla. Potrjeba tu bě. Do njeho běštaj tu fararitoj stary farar Gědan, kiž bě 80lětny zemřel, a farar Berthold, kiž dyrbjěše so dočasne na wuměnk podać. Tak mějach so wšelake zanjechanja minjenych lět nawhatać a so w a při cyrkwi tójšto wobnowić. W lětomaj 1857/58 dari wosadny kolator von Ponikau cyrkwi wołtarny wobraz, wazy a módre paramenty. Po tym započachu tež wosadni za nowe wuhotowanje hromadzić. A woni bohaće składowachu, kaž Serbske Nowiny dnja 9.10.1858 rozprawjachu: „Młodzi ludžo nawdachu w tajkim wotpohladanju přez 40 a hospodarjo přez 56 toler. Za tajke pjenjezy bu najprjedy škleňčany swěćnik wot młodosće w Zhorjelcu kupjeny a za to, štož běchu hospodarjo nawdali, wobstarachu so nowe čorne płachty na wołtar, dupu a klětku, dokelž běchu te stare tuteje barby, kotraž bě Palowska wosada w lěči 1749 po wurubjenju Božeho doma šic dała, tak dodžeržate, zo žadyn nahlad wjace njemějachu. 15. njezdělu po swjatej Trojicy bu tuta nowa pycha swjedźensce poswjećena a Božej službi přepodata.“

Poswjećenje paramentow njezdělu, 12. septembra 1858, wotmě so w němskej a serb-

skej řeči. Při tym farar Jenč serbskich wosadnych wuraznje namołwješe, swěru wopytować swoje Bože služby. Serbski parament měješe być wočiwidny dopokaz, „zo so tež Palowska wosada hišće přeněmčita njeje“.

Zabyte a zaso namakane

Wědžo wo wonym poswjećanju w lěće 1858 podach so w lěće 2006 do Palowa, so naprašowac za serbskim paramentom. Na Palowskej farje džensa hižo duchowny njebydli. Wosada zastaruje so nětko z Hornjeho Wujězda. Tamniši farar Müller wo historiskich paramentach w Palowje ničo njewě. Tež na Palowskej farje bydlacy wosadni předstejićer knjez Berthold na wotpowědne prašenje z hlowno wije. Bjerje pak sej chwile, ze mnu w schowanach różkach a kućkach w cyrkwi a na farje za paramentom pytać. W starej křini, chowacej so na łubi fary, pytane skónčnje namakachmoj. Mjez wšelakimi starymi paramentami ležachu tež čorne z lěta 1858.

Šěsć džělow

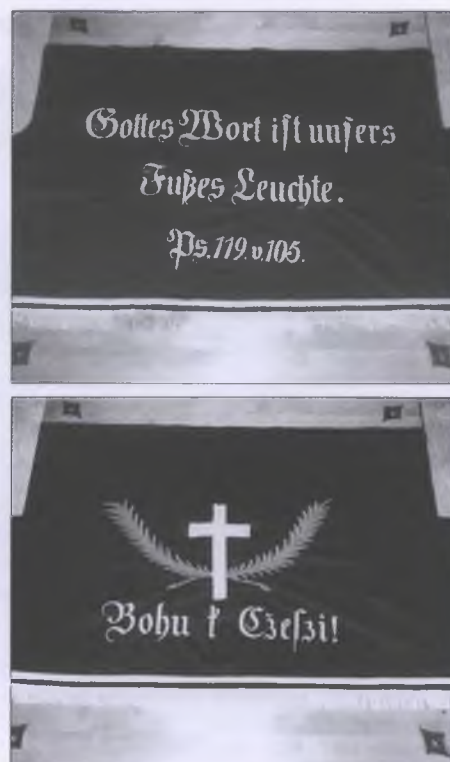
Sadźba čornych paramentow wobsteji ze šěsć džělow. Zhotowjene su z čorneho płata, kiž je wobrubjeny z běhej jednorej a dalšej fransowej bortu. Dwaj wulkej paramentaj stej za wołtar wotmyslenej. Jedyn z njeju ma němski napis: „Gottes Wort ist unsers / Fußes Leuchte. / Ps. 119. v. 105.“ Na tamny je wušiwany wulki běly křiž, wobrubjeny wot zeleneju palmoweju hažkow, a pod tym steji w starym serbskim prawopisu „Bohu k Česći!“. Wobaj stej poměrnje derje zdžeržanej. Němski je bóle wusmahnjeny hač serbski a ma něšto młowych džěrkow. Na serbskim je wušiwanje trochu wobškodžene. Wosebje na dołhej hrjedže křiža so běle nitki srjedža torhaja. Na tutym městnje bě parament sfałdowany, a tak nasta škoda přez dołholětno wopačne składowanje.

Zbytny štyri džěle su mjeńše a bjez wušiwanja. Dwaj słužeštej jako wodžěće za klětku a čitanski pult. Dalšej dwaj stej dołhej šawlej, kiž zwjazowaštej drje wołtar a stejadle před nim. Tute wašnje wołtarneho wuhotowanja namakamy džensa jenož hišće zředka w našich cyrkwjach, kaž na přikład w Poršicach.

K čornym paramentam słuša hišće kuljoty běly rub z wušiwanymi ornamentami a lětoličbu „1858“. Z nim so dupa wodžěwaše.

Lědma wušiwany

Zadžiwa, zo mamy tu dwaj wołtarnej paramentaj, jedyn z němskim, tamny ze serbskim napismom. Přeniši je drje so na

Wušiwanja na němskim a serbskim wołtarnym paramencie z lěta 1858 w Palowje
Foće: T. Malinkowa

němskich, druhi jenož na serbskich kemšach wužiwał. Tute wašnje je njezwučene. Tamne dwurěčne wosady dachu sej zwjetša dwurěčne paramenty zhotowić, kiž potom woběmaj narodnosćomaj na kemšach słužachu. Hač Němcy Palowskeje wosady, kotrychž wšak bě tehdy hižo hladajcy wjac hač Serbow, njeběchu wo zhromadny parament z němsko-serbskim napismom rodźili?

Směmy sej chětro wěsći być, zo bě iniciator serbskeho paramenta horliwy Serb a wosadny farar Jenč. Serbske napismo měješe na serbskosć wosady pokazać a ju po možnosći tež skrućić. Hač pak je so parament hdy jara wužiwał? Po zdaću nic, přetož barby su jara derje zdžeržane. Bóle wusmahnjeny a potajkim tež husćišo wušiwany je němski parament.

Parament z lěta 1858 je po wšěm zdaću jenički serbski, kiž je Palowska wosada hdy wobsedźala. Dalše njeběchu hižo trěbne. Za čas fararja Jenča so wosada dale přeněmčowaše. Jako wón 1895 zemřel, zapokaza so hišće samsne lěto nowy, němski farar. Na to započachu so dołhe rozestajenje wo tym, hač njeby Palow tola hišće serbskeho duchowneho trjebať. Samo do sakskeho sejma so debata tehdy njeseše (hlej tež PB 3/2006). Naposledk pak němski farar wosta a Palow njewobhladowaše so wjac jako dwurěčna, ale jako němska wosada. Tak je 150 lět stary serbski parament posledni swědk něhdýšeje serbskosće Palowskeje wosady.

T.M.

Robočanski hólc – pismikistajer – ludowy powědar

K stotym posmjertninam Pawoła Grojlicha

Njehorń namaka so ze starodawnych časow při delnej dróze na poł puću z města (Budyšina) do Wósporka. Tu narodži so 20. požnjenca lěta 1908 do robočanskeje swójby hólc, kiž bu na mjeno Pawoł wukříceny. Žiwjenske perspektiwy robočanskeho džěsća w tehdomnišim času běchu nimale bjezwuwzačne jasne předrysowane, wosebje wězo potom, hdyž we wsy knježachu knježk abo najenk, šosar a wulkobur. Ale zwěsćimy, zo so wosud hinak plečeše a wosobina Pawoła Grojlicha so w zašłosći při wšelakich skladnosćach hladajo na jeho zaslužby wosebje w serbskich publikacijach z česćliwosću hódnoćeše. Njedyrbi tu ze zaměrom być, z wopomnjećom jeho stotych narodnin rjad jeho česćacych hódnoćenjow dale wobohaćić, ale ma so pospyt zwažić, so we hłownym na žiwjenjeběh džěržo, čitarstwu někotre wosebitosće žiwjenja Pawoła Grojlicha z perspektiwy Bukečanskeho susoda a sobuwjesnjana sprosředkować.

Najprjedy pak hišće jónu wróćo do ródneho Njehornja.

Wobdarjenosć šulskeho hólc Pawoła nadpadny, tak zo wšelacy zawěšće derjeměnjacy staršimaj najwšelakorije powołanske perspektiwy za jeho namjetowachu. Knježeše pak we Grojlichech swójbje měnjenje, zo „Bóh tón Knjez njecha, zo je robočanske džěćo tak zwulka won“. Zahority Serb a sobuwjesnjana Měrcin Nowak zamó skónčnje wšitke předsudki přewinyć a wobdarjenemu hólcce Pawołej k za jeho cyće dalše žiwjenje rozsudnemu krokej dopomhać – přesydlenje do Budyšina a nastupej redaktorskeje wučby pola Jana Skale. Temu so přizamkny wukubłanje jako pismikistajer. Zložil fachowe pruwowanje jako najlěpši, najebać z ryzu Němcami wobsadźenu pruwowansku komisiju, zawěšće młodeho Serba njepodpěrowacu.

W tutym času wobdžěli so aktiwnje na serbskim žiwjenju. Při tym zezna so ze šěrokom kruhom wosobinow, kotrež tehdomniše serbske zjawne žiwjenje postajowachu. Mjez nimi zdoby sebi někotrehožkuli přečela na čas žiwjenja.

1933 nastupichu móćnarjo tysacletneho reicha knježerstwo w Němskej. Jako Serb so wuznawacy Grojlich stušeše k přenim, kotřiž hižo w swójom powołanju džětać njesmědžachu. Běše radžomne wokrjes Budyšin scyta wopuścić. Zadomi so w tehdom k Lubijskemu wokrjesej stušacych Bukecach, hdžež založi sej pola Jurkec swójbje na podruž mały wobchod za papjerjane twory a čišćernju. Přecelstwo mjez swójbomaj wosta wobstajne hač do wysokeje staroby.

1934 woženi so Pawoł Grojlich ze Serbowku Charlotu rodź. Hermanec z Delnjeje

Grojlichec mandželskaj Pawoł a Charlota na Jurkec-Laisec kwasu w Bukecach w lěće 1947

Foto: priwatne

Hórki. Mandželska sta so z njeparujomnej pomocnicu w swójbnyj předewzaću. Po narodže džowki Chrysty (1936) a dalšim rozwiću předewzaća rozsudžišaj so Grojlichec mandželskaj za nowotwar wobchodneho a bydlnskeho domu w Bukecach. Nimo džowki Chrysty wotrosćešaj tu tež synaj Pětr (rodź. 1941) a Marko (rodź. 1948). Dom je hišće džensa w swójbnyj wobsydstwje a serbska řeč je w nim dale žiwa.

Wot lěta 1940 dyrbeše Pawoł Grojlich wojakować. Běše mjez druhim tołmačer pola juhosłowjanskich jatych. Pod tutymi čěžkimi wuměnjemi zamó z někotrymi jatymi wjele lět trajace kontakty nawjazać. Měješe wulke zbožo, zo móžeše so njeposrědnje po skónčenju wójny strowy domoj do Bukec wróćić. Přimaše so hnydom gratu a prócowaše so zhromadnje z druhimi wjesnjajami wo wozrodźenje zjawneho žiwjenja.

Nadžija na zbožowny přichod serbskeho luda pohonjowaše Pawoła Grojlicha so z cyłej moci w narodnym žiwjenju zasaďować. Kaž mnoho druhim Serbam jeho generacije zdaše so jemu po tysac lětach potłóčowanja serbskeho luda wizija samostatneho serbskeho stata bliska być.

Wjele lět prócowaše so wo kubłanje serbskeje młodeje generacije. Bjezposrědnje po skónčenju wójny běše organizator zajězda serbskich džěćić k wočerstwjenju w Čechach. Tajke wuprawy so w přichodnych lětach wospjetowachu, organizator běše kóždy raz Pawoł Grojlich.

Tež při zarjadowanju wukubłanja serbskich džěćić w Čechach běše wjele organizatoriskich nitkow w jeho rukach. Džensniše moderne srědky komunikacije tehdom

njeznajachu; Pawoł Grojlich, jězdžo čestnohamtsce měsačnje dwójce tam a sem, wudžeržowaše zwisk mjez Łužicu a serbskimi šulerjemi w Čechach. Bywši šulerjo so z česćownosću na za nich wosebity wuznam tuteho posolskeho skutkowanja dopominaja.

Při kubłanju młodžiny pak tež na swoje džěćić njezabywaše. Zawěšće běchu jemu jako robočanskemu hólccej naćinjene křiwdy a wšedne napinanja při stworjenju swójskeje eksistencije w pomjatku. Tuž wěnowaše wjele kedžbnosće solidnemu wukubłanju džowki a synow. Po zložanju matury na Serbskej wyšej šuli wšitcy tři medicinu wustudowachu. Za čas wukubłanja swójske džěćić wužiwaše přez aktiwnu sobudžětu w staršiskich přiradach móžnosć, proces kubłanja serbskeje młodeje generacije wobwliwować. Tute jeho skutkowanje so wosebje připóznawaše.

Jako so són serbskeje statneje njewotwisnosće njezwoprawdži, njepadny Grojlich kaž mnozy druzy Serbja tehdom do letargije, ale pomhaše ze swójskimi nazhonjenjemi při natwarje serbskeje čišćernje. Z lěta 1959 bě tam techniski nawoda. Nimo zmištrowanja wšednych njedostatkow běše tež techniski postup w jeho zamotwosći. Jedne z wužadanjow běše na přikład zawjedženje offset-čišća w šěsćdesatych lětach. Starosćeše pak so tež wo dypkowne zhotowjenje serbskich čišćerskich wudžětkow, wosebje wučbniwow. Přez swoju wuwaženu powahu a wuškownosć w jednanjach zamó někotryžkuli zadžěwk přewinyć. Skutkowaše bóle začichim, džaka njepytajo, a zruna tak tež wospjet puć za wudaće našich křesćanskich publikacijow. ⇨

Lubosć k blišemu kóždy dzeń dale dawać

Günter Wolf z Lubuša namaka žiwjensku móc přeco zaso we wěrje

Druhdy organizuje wón hišće słowne kemše. Rěči potom w małych wjesnych cyrkwjach kaž w Blunju a w Lejnje. Njedawno rěčeše tam wo seli a swětle zemje. „Wo tym, kak bych měli křescenjo žiwi być“, praji Günter Wolf (67) z ewangelskeje wosady w Lubušu blisko Wojerec. Předowanja přednjese stajnje z wosebitej wuraznosću. Nałožuje při tym tež přeco přikłady ze žiwjenja. „Ja sym stajnje pytacy čłowjek byl“, powěda wón zamysleny wo swojim nabožnym puću.

W Gózdzu blisko Grodka je wón wotrostl. Jako přenja serbska wjeska tuteje kónčiny je so Gózdź 1964 jamy we Wjelceji dla zhubił. Samsny wosud potrjechi 1971 susodnu wjes Jaseń, hdžež chodžeše Günter Wolf kemši. 650 wobydlerjow z Jasenja dyrbyeše so tehdy přesydlić. 415 wobydlerjow z 80 statokow a 149 domjacnosćow dyrbyeše so z Gózdza přesydlić. Z nimi zhubichu so tež poslednje zbytki serbskeje rěče. „Po wobswědčenju wot knjeza fararja Wićaza z Łojowa je w Jaseńskej wosadze hišće wjele ludźi, kiž njerozumja žane němške słowčko“, pisaše ludowědnik Arnošt Muka 1884. „Přiwsšem pak maja woni němškeho duchowneho ... jenož tón a tamny wučer z parochije smě hdys a hdys k nyšporam serbske předowanje předčitać.“ Poslednje serbske kemše w Jasenju běchu 1865.

Runje w tamnišej cyrkwi bu Günter Wolf konfirměrowany. Za aktiwnu wěru pak to hišće njedosahaše. „Moje staršej běštaj płaćacaj člonaj cyrkwyje. Njedawaštaj wěru dale.“ Günter Wolf pytaše kontakt k Młodej wosadze we Łutach (město). 1958 dojeźde sej na swjedzenske kemše wokrjesneho cyrkwinskeho dnja we Wojerecach. Tam su jemu předewšěm předowanje a móčne pozawny imponowali. 1958 zezna tež swoju pozdźišu mandželsku Sigrid. Na domchowance we Łutach (wjes) měješe wón małki Chrystusowy križ wokoło šije. „Wokrjesny młodźinski farar je mi tón križ spožčił. To bě kaž žadosć, kaž wuznaće za mnje“, wón powěda. Sigrid to

čužeše. Wona z nim rejoyaše. Při nyšporu sedžeše wona spontanje pódla njeho. „Jow je najgroš padnył.“ Džensa słušeja do swójby tři synojo – Maćij (46), fachowy džělačer za drjewo předžětaču industriju we Łutach, Klaus (44), zamkar w Lubušu, a Uwe (40), železnicar we Łutach.

Wot 1958 chodži Günter Wolf tež nimale kóždu njedzelu kemši. Wón widži to jako kubłanje, jako hłuboki styk a posyljenje we wěrje. Serbske kemše dožiwi

přeni raz w lětach 1965 do 1967. Tehdy bě wón kěbatar a domownik we Wojerowskej Janskej wosadze. „To bě cyle nowe nazhonyje“, wón powěda. Hižo 1963 bě wón jako pozawnist na Serbskim ewangelskim cyrkwiskim dnju we Wojerecach piskał.

Po powoňanju je Günter Wolf najprjedy w centralnej džěłarni „Hórnistwo“ we Wjelceji na zamkarja wuknył. Potom džělaše w cyhelnicy w Jasenju, w zawodze za prasowane masy w Grodku, w Ludowym wozydłownistwje w Grodku, w přirodnokamjentych zawodach Weiland w Čornym Chołmcu, we Łutowskej milinarni, w železniskim zawodze we Wojerecach a w mištrowni za wysokotwarstwo w Žłym Komorowje. Na kóncu je wón 13 lět w železniskim zawodze w Rólanach džělał. „To bě mój najrjeńši čas. Džěto bě jara wjelestronske.“ Z hladanjom a z porjedženjom tepjenja wuhibkow na bazy propanoweho płuna je wysoku zamołwitosć přewzał.

W NDRskim času je so Günter Wolf z cyłej mocu za wobnowjenje třěchi Łutowskeje cyrkwyje zasadžował. To poradži so w lětach 1981 do 1983. Łutowska wosada je tehdy 16 000 NDRskich hriwnow ska-

67lětny Günter Wolf z Lubuša

Foto: A. Kirschke

dawała. Günter Wolf motiwowaše ludźi a džělaše sam čestnohamsce 700 hodźinow. „Smy škody na třěše wuporjedźili, nowe třěšne ryny přičinili, wěžu překryli“, wón powěda. Přeco zaso je wěra jeho w žiwjenju posyljała. To bě tež tak po jeho poslednim přečehnjenju 1995 do swojeje džensnišeje domizny w Lubušu. „Sym najprjedy do hłubokeje džěry padnył.“ Wěra tróštowaše jeho a pomhaše při zažiwjenju. Günter Wolf angažuje so tež w Lubušu. Wot swojeho 40. žiwjenskeho lěta čita, zběra a daruje wón rady wjesne chroniki. Wo nimale kóždej wosadze je wón nastawki z nowinow zběrał. „Po politiskim přewróće systematisce. Předewšěm wo hladanju pomnikow a wo cyrkwiskich stawiznach“, wón powěda. Günter Wolf pomha rady pytacym dale. Někotre chroniki je wón samo wokrjesnemu cyrkwiskemu zwjazkej šleskeje Hornjeje Łužicy w Zhorjelcu přewostajił. „Komuž je wjele date, pola teho so wjele pyta; a komuž je wjele dowěrjene, wot teho budže so čím wjace žadać“, čita wón tydženske hrono za džewjatu njedzelu po swjatej Trojicy. „Snanu to za mnje přitrjechi.“ **Andreas Kirschke**

⇒ Wotměnjejo so z Pawołom Lubjenskim bě Pawoł Grojlich wjacore lěta župan Domowinskeje župy Lubij. Dołhi čas běše tež předsyda Bukečanskeje Domowinskeje skupiny.

Pawoł Grojlich wažeše sebi dobrou serbsku bjesadu a běše wšudže jako kedźbnosć přisposucharjow putacy powědar wityny. Pohonjowany wot swojich přecelow započča swoje žiwjenske dopomnjenki tež napisać. 1962 wundže jeho přenja kniha „Na wsy a za wsu“, epizody z jeho džěćacych lět. Wšitko z jeho pjera je zabawnožortnje napisane, ale wopisuje tež wěcownje dosć chutne pozadki w zrozumliwej

serbsčinje. Kedźbliwemu čitarkej njewostanje zaměr zatajeny, na zabawne wašnje pisać stawizny, kaž su wone woprawdže byle, tež tu dobu njewuwostajejo, kiž měješe dołhe lěta tabu napoloženy. A někotremužkuli Bukečanej staršeje generacije je prawu šwartku přez hubu sčahnył! Při wšěm swojim spisowacelskim tworjenju je so sam skromnje rozumił jako „ludowy powědar“.

Wosobinske wobstojnosće powědarjawa wuměnkarka tworičelstwu polěkowachu. Z mandželskeje a swójbu najmłódšeho syna běše zbožownje w swojim mjeztym powjetšenym domje žiwy. Kaž cyłe žiwjenje ho-

spodarješe ze zlutniwosću a wobhladniwosću. Džěto w zahrodze běše witana wotměna.

W tutym wobswěće skónči so krótko do jeho 84. narodnin jeho žiwjenski puć. „Wěrju, ale sym špatny kemšer“, wón raz sam wo sebi praji. A tola smy jeho hdys a hdys na serbskich kemšach w poslednej ławce našeho Božeho domu widželi. Po serbskej přewodženskeje swjatočnosći 16. poźnjence 1992 rozžohnowaše so nahladna žarowanska wosada ze serbskeje hymny na přečo wot Pawoła Grojlichu.

**Arnd Zoba
Hanaróža Šafratowa**

Dženík serbskeho nabožneho tydženja we Wukrančicach

3. 8. 08 Serbski rozhlós RBB předstaja džensa w swojim nježdělnym programje serbski nabožny tydžeń, kiž wotměwa so hižo na wšě 15 lět a lětsa třeci króć we Wukrančicach.

4. 8. 08 Johann-Jogurt, Stani-Stan, Krystof-Kamor, Sofija-Softeis, Sofija-Sołobik, Katka-Kruwa, Alina-Ampla, Lejna-Lěs, Milan-Myška, Johannes-Jěžik, Jonas-Jěsć, Jana-Jabluko, Hanka-Honać, Sigrid-Stónco, Ana-Lisa-Aprikoza, Maria-Mloko, Malink-Mužik, Jadwiga-Jahoda, Stefan-Štom a Christiana-Kšiwula – přiwitanje z deščikom. Rozdžělenje do skupinow: Starše džěći budu so z bibliskimi horami zaběrać a młódše z Abrahamom. K wobjednu nudle a kompot z Zimmermannec kuchnje. Reporterka serbskeho rozhlósa MDR zajimuje so za nabožny tydžeń, přinošk budu so wusyłać jutře w rańšim džěćacym programje. Při Olbje je chětro wětrikojte, ale wšitke džěći du do wody, dorosćeni wotwonka přihladuju. K swačnje tykanc z Kralec kuchnje. Jedne dyrjenje hłowy wo wobloženje, jedne kańjenje wosy, 22.30 hodź. je čicho w domje.

5. 8. 08 Zwón bliskeje cyrkwe wotbije šestu hodźinu dnja. Z woknom widžu na sportnišću so sornu pasć. Rańše stónco lubi ćopy džeń. Lětsa je wosom ludźi wjace. Budu jich wšitkich

derje zastarać? Wětrik pak duje tak mócnje, zo je naša skupina 20 wjesolych ludźičkow a ludźi po nabožnym džěle popołdnu při Olbje nimale sama. Ale džěći haruja a hibaja so we wodže, doniž dyrkotajo nje-wulězu. Nawječor čakatej znowa wjesny konsum a wulki trampolin na farskej zahrodže. Fotograf Serbskich Nowin je přichwatał. Zajutřišim budžemy móc rozprawa z fotomaj wo nabožnym tydženju čitać. Hač do ćmičkanja kopaja džěći bul abo zabawjeja so na dyrdomdejskim hrajkanišću. Hrajemy kóstkowu hru „Čłowjeko, njemjerzaj so“. Hordže nam Lejna z poršćikami zmylki přečita, kiž su z pismom za slepych na hrajnjej podłoze napisane. Hrajo mamy wjele wjesela, byrnjež nichtó nikomu ničo njedari. Katka je dobyčerka.

6. 8. 08 Na programje steji wuprawa do srjedźneje lužicy. Po rańšej modlitwje a snědani smalimy z małymaj busomaj a awtkom přez zanjesene hornjołužiske wjeski nimo Hamora do Sprjowjow. Nimalo 500lětnu drjewjanu wjesnu cyrkwičku móžemy sej jenož wotwonka wobhladać. Dopominam so na swoje powołanske lěta na Lipšćanskej uniwersiće: W za swój čas

spektakularnym powědančku Angele Stachoweje „Dótkjenje“ sčahnú so wódni mužojo po swětowej wuprawje do holandskeje wjeski z podobnym mjenom wróćo. Jěždžemy dale do Rowneho. Měrne slónčne wjesne dopołdno. Knjez Hermaš wita nas w tradicionelnej muskej drasće. Ničo nje-pokazuje na chcyćiwu wuhlowu jamu, do kotrejež ma wjes wokolo lěta 2020 padnyć scomt tym Njepilic dworom, na kotryž so měřimy. Tam witaja nas čłonojo towarstwa wutrobiće a šćedriwje. Při wjedženju přez muzej a dwór slyšimy krasnu slepjansćinu. Žony warja nam mjeztym běrny a přihotuja twaroh z lanym wolijom, ze zelemi z Njepilic zahrody a ze škrěnjom. Někotre džěći pomhaja w historiskej kuchni, tamne ty-

lěto w Libanonje a nam wo tamnišim žiwjenju rozprawja. Na kóncu modli so z nami arabsce Wótčenaš. Nócne pućowanje wupadnje, za to pak podadža so džěći na nócny test: Jednotliwje du po markěrowanej šćežce přez nócnu čišinu. Wězo šerjenje z hłosom a wodu njefaluje. Wšitke so zbožowne nawróća a někotre njesu sej swětleska ze šćežki jako suweněr domoj.

7. 8. 08 Z mojeje stwy mam krasny wuhlad na Wysoku Dubrawu. Wot pječich hladam někak hodžinski „film“ schadženja slónca. Měnjate mróćelowe formacije a barbne wotsćiny čerwjeneho, žolteho, běheho a módreho napjelnjeja mje z džakownej čichosću. Džensa pućujemy z knjezom Flaku přez jónkrótnu krajinu, bliski biosferowy rezerwat. Wobhladujemy sej kotpje, wšelake kački a kormorań přez dalokowid. Na prašenja džěći wě něhdyši wučer biologije wustojnu wotmołwu. Čehodla je njebjo na horiconće stajnje swětliše hač wyše nas? Kotre ryby su tu doma? A što je to do oranžowych mrowjow pola nas doma na zahrodže? Wobkedžbujemy a wobmasamy wódne šlinki z jich podobhojtej chěžku, płone šlinki a pijelcy. Při popołdnišim šmjelcolowanju nastanu z pisaneho plastoweho sykanja wobrazy a mustry za po-

wěsnjenje do wokna. Hit je serbska chorhoj. Nawječor nawjazuje skupinka džěći na swoje wašnje kontakt k Wukrančanam. To je za nas nowe nazhonjenje a nimale zda so měř w našej małej zhromadnosći wohroženy. Ale wosebje Hancyna wojo-warskosć a přečelnosć wjesnjawow zhladkujetej žolmy njewěstosće.

8. 8. 08 Dny aktiwneho dowola so nachileja. Dopołdnja spakuju swoje wačoki a mam skónčnje chwile, napisać pohladnicu. Džěći moluja w kónčnej nabožnej zaběrje k wobjednanymaj bibliskimaj temomaj pisanej płachtowej wobrazaj, kotrejež prezentuja popołdnu staršim. Budžetej so znowa pokazać na swójnym dnju we Wuježku a snano w Budyskej Michałskej cyrkwi, přjede hač so najskeje w cyrkwiskim archiwje njezhubitej. Hospodliwy dom Samostatneje ewangelskeje krajneje cyrkwe (SELK) ma so zrumować, wobjed spřihotować a tež kofejpiće ze staršimi. Wuhladamy so w přichodnym lěću znowa tu we Wukrančicach abo něhdže druhdže? To hišće wěste njeje. Zawěsće pak so na nabožnym tydženju zetkamy.

Christiana Piniekowa

Wobdžělnicy nabožneho tydženja při pomniku za Hanza Njepilu na Njepilic dworje w Rownom
Foto: prywatne

kaja zela do bleški a poliwa je z kisałom. Dressing do solotwje jako darik abo dopomnjenku. Mužojo pokazuja mi zarošćenu Strugu, kiž zrunana zeza zahrody čěće. Před wjace hač 40 lětami wopisowaše Kito Lorenc literarnje jeje přeměnenje a postaji „hwězdžinje“ holandskich wswobasniški pomnik. Wobjedowe hornocy su bórže prózdne. Nam je wšitkim zestodžało! Po wobjedže woblěkaja so někotre holcy bursku drastu, Lejna čerwjenu swjedžensku małego džěsća, Sigrid Slepjansku, Katka pońněmsku wšednu Slepjansku a Hanka Wojerowsku swjedžensku. Znowa mam literarnu asociaciju: Muž, kiž bě nam dopołdnja młodeho Njepilu zahrtať, dopomina mje na figuru z Jurja Kochoweje powědky „Kotjatkowa džiwna lubosć“. Skromnje a sčicha podari nam škleńcy zawarjenych holandskich jahodow – 200 běštaj mać a wón lětsa zawariť. Bóh njech škita tutech dobroćiwych a hospodliwych holanow, jich řeč a nałožki! Po puću domoj wobhladamy sej Slepjansku cyrkej z jeje prastarymi freskami a asymetriskim wołtarnišćom. Kupanje, po wječeri orientalske kino. Jadwiga bě studowała

Wotměnjawje stawizny Lipsčanskeje uniwersitnej cyrkwyje

W léce 2008 wopomina so rozbuchnjenje Lipsčanskeje uniwersitnej cyrkwyje k 40. razej. Při tutej skladnosći zaběrach so njedawno ze stawiznami natwara, přetwara, zničjenja a znowapostajenja tutoho duchowno-kulturneho pomnika. Při tym wuwědomichu so mi wosebje wliw towaršnostnych poměrow, swětnych instancow a pjenjezdawarjow na twar a wuhotowanje cyrkwyje kaž tež so wospjetowace, čas a mocy rubjace rozestajenja mjez čłowjekami rozdźelného měnjenja. Chcu Wam, lubi čitarjo, tutu sčasami chětro emocionalnje přeplawjenu problematiku trochu bliže předstajić.

Wot klóštra k historisce wuznamnemu twarjenju Božich službow

Wjace hač 750 lět stara cyrkwe bu srjedz 13. lětstotka založena wot dominikanskich mnichow, kotřiž přińdžechu 1229 do Lipska. Jako lěto poswjećenja cyrkwyje mjenuje so 1240. Tehdyši Boží dom můžemy sej jako třilódžnu plonokrytu halu z krótkim jednołódžnym chórom předstajić. Wonkowny twar charakterizowachu jednore stołpy podłu bóčnych a chórowych murjow. Nutřkowne proste wuhotowanje měješe wažnosć předowanja podšmórnyć. Sewjerna fronta, služaca jako zachod za lajkow, wobtwari so 1390 do 1480 ze swójbnyimi kapalkami. 1485 započea so z přetwarom cyrkwyje, přez čož na příklad na južnej stronje empory křižneje chódbu a pod njej dwulódžna hala nastachu. Nimo toho zwjedžeštej so bóčnej lóžzi na samsnu wysokosć a cyła hala so zawjelbowa. 1519 do 1521 so chórowa připrawa rozšěri, tak zo přesahowaše měščansku murju. Tutón džěl wšak so 1546 zaso wróćo stwari. Po zawjedženju reformacije na Lipsčanskej uniwersiće mniša klóšter wopušćichu

Pyšne gotiske swisle uniwersitnej cyrkwyje postajichu přez lětstotki napohlad Awgustusoweho naměsta w Lipsku.

Augusteum z uniwersitnej cyrkwyje wokolo lěta 1890

a 1543 dósta uniwersita cyrkej připisanu. Tuta so w léce 1543, po ponowjenju pak tež hišće raz 1545 swjatočnje poswjeći. Swójbne kapalki so hač na tu swójbny Pflugk wotstronichu. Spočatk 17. lětstotka služše cyrkwe hłownje jako uniwersitna awla, jako městnosć za předstajenje oratorijow a za rekwiemy. 1710 nastachu třidžělnje zapadne wrota z předhalu po načisku Gregora Fuchsa. Mjez 1710 a 1712 zatwarichu so prowizorske empory z drjewa. W času Bitwy narodow wužiwaše so swjatnica za jatych a zranjenych. Přez to kaž tež přez wójske škody so někotražkuli wumětska drohoćinka pozhubi. Při wobnowjenju mjez lětomaj 1814 a 1817 so sewjerna bóčny chór přetwori. Něšto lět pozdžišo so na južnu stranu mjezowacy klóšterski dormitorij dla noweho hłowneho uniwersitneho twara zwottorha. Zo by so fasada zapadneho Awgustusoweho naměsta zjednotniła, přiměrichu swisle chóra stilej druhich twarjenjow. Lěta 1844 wotstronichu so Pflugkska kapalka a lěto po tym zbytki stareje pohrjebnišćoweje připrawy. Mjez 1897 a 1899 so cyrkwe wobšěrnje wobnowi. Z bohatymi pózdnojgotiskimi formami wupyšene wuchodne swisle, přeměnjene zachody, kamjentna zwonowa wěža w renesansowym wašnju a z pisanej škleńcu zaškleńcowane wagna južneje a zapadneje strony wo tym swědča. Wotnutřka so cyrkwe znowa wobarbi. W léce 1932 so wospjet wuporjedženske džěla na swislowej fasadze přewjedžechu. W dosć dobrym twarskim stawje přetra uniwersitna cyrkwe bombardemty Lipsčanskeho centruma bjez wjetšich škodow, štož je poprawom džiw, wšako so wokolne uniwersitne twarjenja k 65 % wobškodžichu.

Powójske lěta – zasonatwar kontra nowotwar

W koncepcje za zasonatwar Lipska bě 1949 dospołna rekonstrukcija Awgustusoweho naměsta předwidžana. Tež w předžělanymaj wersijomaj z lět 1952 a 1955/56 jewja so stare dróhi a naměsta z twa-

renjemi, kotrychž wonkowna podoba tej před wóju wotpowědowaše. Tola hižo kónc 50tych lět njesteješe wjace saněrowanje w srjedzišću, ale twar monumentalnych měščanskich znamjenjow. W planach je uniwersitna cyrkwe wo 45 m dozady sunjena, zo móhł so „nowostworjeny ansambl njewotwisnje rozwiwać“.

We wobtwarjenskej koncepciji lět 1961/62 preferowaše so wot třoch zapodatych namjetow tón, w kotrymž je cyrkwe wuspinkowana; město toho integrowaše so k přenjemu razej wysokodom. Argumentej instituta za pomnikoškit z Drježdžan, zo so „to stare z nowym bjezdweła zwjazać“ hodži, znapřećiwi wobwodne wjednistwo SED z wosobinskimi nadběhami na zastupjerja pomnikoškita a ze skomolenej interpretaciju architekturuwneho posudka. Za tehdyšeho šefredaktora Lipsčanskeho džěnika „Leipziger Volkszeitung“ Glöcknera měješe wonkowna fasada uniwersitnej cyrkwyje po zdaću „snadnu kulturnohistorisku hódnotu“. Nimo toho by „cyrkwe z twarom moderneho Karla Marxoweho naměsta kóždu naměsto tworjacu funkciju“ zhubiła. Přeciwo wróćosunjenju cyrkwe rěčeše riziko sypnjenja. Zjimajo zastupowaše Glöckner měnjenje, zo njewobsteji za zdžerženje cyrkwyje „nućaca kulturnohladarska přičina“. 1. sekretar wobwodneho wjednistwa SED Paul Fröhlich namjetowaše 1963, hižo 1964 z „wottorhanskimi džělamy stareje uniwersitnej ruiny a Paulinskeje cyrkwyje započeać“ a přez to nic hakle 1966 zakónčić diskusiju, „hač Paulinska cyrkwe stejo wostanje abo nic“. SED faworizowaše „socialistisku siluetu“ města z „wysokodomowej dominantu“, kotraž so po wšěm zdaću na Karla Marxowym naměsće z jeho položěnjom na periferiji bjezposrednjeho centruma najlěpje po „nowych idealach“ zeskutkownić hodžeše. 1963 wupisane wubědžowanje k stworenju zapadneje strony Karla Marxoweho naměsta pak so njezrealizowa – dla hubjeneje hospodarskeje situacije a wobydlerkich protestow. Z tutymi ličo wudžělach 1963 argumentacisku papjeru, w kotrejž mj. dr. ⇨

Rozbuchenje uniwersitnej cyrkwe dnja 30. meje 1968

⇒ rěka: „Bohužel eksistuja někotre twarjenja, kotraž su ... w bytostnym njewobškodžene wostali, kotrychž dalše wobstaće [pak] nowotwar měščanskeho centruma po najmodernišich aspektach znjemožnja ... Słuša-li k tutym twarjenjam tež uniwersitna cyrkwe ..., ma so změna tutoho stawa“ přesadzić. 1964 zeslyni městna skupina SED zjawnostne džělo nastupajo wottorhanje Božeho domu.

Po času zjawneho mjelčenja wuwola so w nalěcu 1968 nowe wubědžowanje k „dokónčnemu stworjenju“ Karla Marxowego naměsta. Jenož jedyn z pjec naćiskow zapřija cyrkwe w swojim modelu. 7. meje 1968 so wottorhanje stareje twarskeje substancy oficialnje dowoli. Po tym kładžeše so wulka wažnosć na agitatoriske skutkowanjne „linijowěrných“ wosobow a „glajchšaltowanje“ nowinarstwa. Štóž so za zdžerženje cyrkwe zasadžowaše, wotkołkowa so jako klasowy njepřećel. Mnozy zaplačichu swój angažement z jastwom, zhubjenjom džěloweho městna abo zničnjom karjery. Přiwšěm přiwzachu wobydlerske protesty rozměry, kotraž so hač do džensnišeho podhódnoćeja abo samo negěruja.

Rada města Lipska, zamołwita za chowanje kulturnohistorisce drohotnych objektow z uniwersitnej cyrkwe, wuchadžeše z toho, „zo so jenož reprezentatiwne twórby ze 14. a 18. lětstotka wobkedžbuja, dołhož wone přez wottwarne džěła cyłkowny wotběh wottorhanja njehaćeja“.

W běhu sydow dnjow móžeše so něhdže 100 wuměskich džělow (někak 80 % cyłkowneho wobstatka) před zničnjom wuchować. Džěle křidloweho woltarja z 15. lětstotka na přikład postajichu so w Tomašowej cyrkwi. Na 15. zhromadźiznje měščanskich zapóslancow dnja 23. meje so rozbuchenje uniwersitnej cyrkwe we wobłuku kompleksnych wobzamknjenjow zlegitimowa. Poslednja Boža služba w cyrkwi bě přepjeljena; stotki protestowachu němje na Karla Marxowym naměšće. Kónc meje so w rozbuchnjenskim arealu drjewo naworštowa a tramwajki parkowachu, zo by so wid na cyrkwe zastajil a čišć deto-

nacije wotpopadnyl.

30. meje 1968 padny cyrkwe w 10 hodž. přez detonaciju dweju rozbuchnjenskeju sadžbow do rozwalinow a popjela. Přez to zhubichu uniwersitna wosada, katolska propstowa wosada kaž tež uniwersitny chór swoju duchownu domiznu. 31. meje chwaleše reporter LVZ zdokonjany skutk ze słowami: „A tež wuběrne džělo,

z kotrymž su mužojo rozbuchnjenskeho komanda wčera swój nadawk spjelnili, budže za twarskich džělaćerjow při twarje nowych znamjenjow ... prawy nahon.“ Mjez 13. a 19. junijom buchu dalše uniwersitne twarjenja zničene. Serija rozbuchnjenjow sta so za mnohich Lipsčanow z trawmu a bě za čas NDR w dalokej měrje tabutema. Njehladajo na to wurólowa so hišće 1968 před woćemi swětoweje zjawnosće na zakónčacym zarjadowanju mjezynarodneho Bachoweho wubědžowanja plakat z wobrysami uniwersitnej cyrkwe a hesłom „Žadamy zasonatwar“.

Architektura, kotraž hač do 90tych lět zašleho lětstotka Karla Marxowe naměsto woznamjenješe, njedocpě po posudku historikarja Birka Engmanna „na žane wašnje kwalitu předchadnikowych twarjenjow“.

Twar města po přewróće – skedžbliwe wobnowjenje abo rigorozny modernizm?

Dalša cezura w twarskim wuwicu Lipsčanskeho centruma sadži so přez demokratiske přewróty w léće 1989. Někotre měsacy po

Po rjanej cyrkwi zwosta hora rozwalinow.

wonej nazymje móžeše t. mj. ludotwarska konferenca zastajenje wottorhanja historisce wuznamnych twarjenjow wusutkowac, hačrunjež pokaza 40 % před 2. swětowej wójnu natwarjenych bydlenkich domow wobšěrne škody a 11 % samo tajke brachi, zo njeběchu wjace wobydłomne. Za Lipsk konstatawše Časopis komory techniki NDR w léće 1990, zo je „tuchwilnje skóncowana twarska substancia po wobjimje samo hišće wjetša hač bjezposrednje wójnske škody w léće 1945“. W nowembrje 1990 předstajichu so we wustajeńcy „Pro Lipsk“ přenje projekty k přetworjenju centruma, w kotrychž pak so originalnosćerjow zasonatwar nic wjace eksistowacych twarjenjow njepředwidžeše. Přeciwo tomu wupraji so na př. wobydlerska iniciatiwa Paulinske towarstwo. W samsnym času stupi Lipsčanska uniwersita do zjawnosće a připowědži wobnowjenje twarjenjow na Awgustusowym naměšće, při čimž wottorhanje NDRskich twarjenjow a zasopostajenje historiskich uniwersitnych twarjenjow wotpokaza jako „iluziju“. W meji 1993 připrawi so na hłownym twarjenju uniwersity wopomjatna tafla, kotraž dopomina na rozbuchenje w léće 1968. Tohorunja w meji zarjadowa Paulinske towarstwo přeni beneficny koncert w Sukelnicy za zasonatwar cyrkwe. Diskusije pro abo kontra natwarej nabychu na wótrosći a zhubichu na wěcownosći. Dla toho da towarstwo wudžělać kóštowu analizu za zasonatwar cyrkwe, kotraž tehdy wot 28 mio. DM wuchadžeše. Zjawne mjenjenje wobkedžbujo dyrbjěše B. Engmann zwěsćić, zo njeje zasonatwar cyrkwe „wutrobita naležnosć Lipsčanskeho wobydlerstwa“ (kaž na př. twar Cyrkwe našeje Knjenje w Drježdžanach) a zo jenož mało ludži zhubjenje historiskeje substancy „sprawnje wobzarowaše“.

1994 přewjedže so wubědžowanje k přetworjenju Awgustusoweho naměsta, při čimž wot 117 naćiskow jenož 17 zasonatwar cyrkwe po historiskich předłohach resp. w t. mj. kubaturje (we wobrysach) předwidžeše. Časopis „Die Welt“ kritizowaše wuslědk wubědžowanja ze słowami: „Z lědma zrozumiweje małomyslnosću ... so zrosćena topografija chłostajomnje zanjechuje ... Runje pola najwjetšeho wužadanja wotznamjenja so katastrofa ...“

W léće 1998 přičini so k wopominanju rozbuchjenja cyrkwe před 30 lětami na hłownym twarjenju uniwersity 20 tonow čězka instalacija ze siluetu cyrkwe. Nimo toho wustaji so 11 narownych platow z bywšeje křižnej chódby, kotraž běchu pod wobškodženjom a ⇒

⇒ womazanjom ćerpjeli, w škleńčanym přitwarje pod seminarnym twarjenjom. W nowembrje 1998 skonstituowana komisijsija měješe namjety k nowotworjenju uniwersitneho areala formulować. K cyrkwi wupraji so wona takle: „Zasonatwar ... w zmysle repliki njenawrócnje zhubjeneho historiskeho twara njezda so přihódny. Předstajomne by było, na terenje přjedawšeje uniwersitneje cyrkwe twarjenje natwarić, kotrež so w swojim twarsko-wumělskim wuformowanju asociatiwnje na rumnostnu a architektonisku wulkoformu něhdyšeho cyrkwinskeho twara počahuje ...“ Lěto pozdžišo rěčeše koncil uniwersity jenož hišće wo tym, zo ma so za „akademiske swjatočnosće, koncerty a Bože služby reprezentatiwna awla natwarić“.

W septembrje 2001 wuwoła so dalše wubědžowanje k nowotworjenju uniwersity, při čimž we wupisanskim teksće wo duchownym centrumje steji: „Paulinska awla ma na městnje rozbuchnjeneje uniwersitneje cyrkwe nastać a w swojich tworíčelskich kwalitach na tutu dopominać ... Nutřkowne rozrjadowanje ma multifunkcionalne wužiwanje podpěrać ...“ Paulinske towarstwo móžeše jenož jako „wěc-wustojny poradźowar“ bjez bytostnych wobwliwowanskich móžnosćow agěrować. Wot 130 zapodatych přinoškow so wot jury 27 za wušu wuběr wuzwoli. Přetwarjeć započec měješe so po předłohach architektneho běrowa Behet a Bondzio z Münstera, po kotrychž ma awla formu kwadra. Wubědžowanjski wuslědk wjedžeše k zjawnym kritikam, nic jenož pola

přihłosowarjow nowotwara cyrkwe, ale tež pola tych, kotřiž faworizowachu moderne warianty.

W januarje 2003 zdaše so zasonatwar cyrkwe wospjet realistiski być, wšako jón sakske knježerstwo w Drježdžanach podpěraše. Tola to wubudži předewšěm w uniwersitnych kruhach, tež mjez studentami, sylne protesty. W naprašowanju wupraji so jenož 31 % woprašanych za nowotwar cyrkwe. W nalěću 2003 woteńdže Paulinske towarstwo wot žadanja za originalnosćernym zasonatwarom. Měščanska rada tutón tak a tak wuzamkny, po jeje měnjenju měješe so w „zjawnje přistupnej duchownej srjedziznje uniwersity na stejnišću bywšeje Paulinskeje cyrkwe ... w dostojnej a přiměrjenej formje na jeje rozbuchnjenje“ dopominać.

W juliju 2003 wupisachu přislušne instancy přidatne wubědžowanje ze zaměrom, sej konkretne plany za hłownu fasadu noweje uniwersity nastajić. Wot 10 předležacych namjetow přewza jury štyri do druhého džěla wurisanja. Něšto njezděl do rozsuda docpěchu žolmy emocijow znowa wulke rozměry. Paulinske towarstwo žadaše sej dočasne wozjewjenje tutech štyrjow naćiskow a wobdžělenje Lipsčanow na debače, čemuž so ze stron města wotpowědowaše. Přez móhrjerc „ludowe wothłosowanje“ so wotum rozsudžacych gremijow tohorunja wot bazy wobwliwowaše. 24. měrca 2004 wozjewi so doškónčny dobyćerski plan, kotryž bě Erick van Egeraat z Rotterdama w Nižozemskej zapodał. Na wonym dnju zdachu so rozkory předchadžacych lět zabyte być; po wuprajenju tehdyšeho wyšeho měščanosty Wolfganga Tiefensee poradzi so na „historiskim dnju za Lipsk a jeho uniwersitu ... mišterski wukon“. Lipsčanska zjawnosć hódnoćeše ekspresionistisku wukownu formu jako wuraz moderneje uniwersity a nutřkownu adapciju na cyrkej jako kamjentne znamjo wujednanja. Tola jury měnješe, zo ma so „wuhotowanje awle-cyrkwe precizować a charakter jako awla sylnišo akcentować“. Za nutřkowne twarjenja doporuča van Egeraat keramiske materialije z pórcilinojtej powjeršinu. Tute „stworja swěty, běly, po charakteru sylny rum“, kotryž skići „respektabelny pozadk k wustajenju hišće eksistowacych wumělskich pokladow z nutřkowneho něhdyšeho cyrkwe“, tak architekt. Kritisce dyrbi so přispomnić, zo přesadzi van Egeraat kompletne wottorhanje uniwersitneho kompleksa, přez čož so we wupisanju ležacy twarski wolumen a z tym naložk kóštow wo tójšto překroči.

Optiměrowany twarski plan, wozjewjeny džěn do položanja zakładneho kamjenja za nowu uniwersitu w juliju 2005, předwidzi twar cyrkwe-awle z „daloko

AN DIESER STELLE STAND DIE UNIVERSITÄTSKIRCHE ST. PAULI. ERRICHTET ALS KIRCHE DES DOMINIKANERKLOSTERS WAR SIE SEIT 1543 EIGENTUM DER UNIVERSITÄT. SIE ÜBERSTAND ALLE KRIEGE UNVERSEHRT.

AM 30. MAI 1968 WURDE DIE UNIVERSITÄTSKIRCHE — GESPENGT — DIESEN AKT DER WILLKÜR VERHINDERTEN WEDER DIE STADTVERORDNETEN NOCH DIE LEIPZIGER UNIVERSITÄT — SIE WIDERSTANDEN NICHT DEM DRUCK EINES DIKTATORISCHEN REGIMES.

Tafła dopomina na zničenje uniwersitneje cyrkwe.

sahacymi změnamy“. W septembrje předstaji van Egeraat přiducu Paulinsku awlu z wot wjercha dele wisacymi swětlowymi elementami ze škleńcy a pórcilina. Wyše toho so twar w swojej hłubokosći porno přjedawšej wersiji skrótsi. W januaru 2006 zdžěli twarska komisija z Drježdžan zjawnosći njewobeńdžomny kompromis, kotryž wobsahuje město swětlowych konstruktow zaso woprawdžite stołpy, a to dwójce šěsć. Stołpy přeměnjeja so wotdeleka horje přez „metamorfozu materiala“.

Paulinske towarstwo spyta do nowotwara Paulinskeje awle tak wjele kaž móžno cyrkwinskeho zapřijeć. Porno tomu chcyše wjednistwo uniwersity rum po móžnosći profany džeržeć. W decembrje 2006 kritizowaše teologiska fakulta Lipsčanskeho kubłanišća wotdžělenje chóroweho ruma přez škleńčanu scěnu. Wyše toho žadaše sej runja druhim postajenje wumělskostawiznisce hódnotneje klětki w Paulinskej awli, štož pak so ze strony uniwersity wjacore razy wotpokaza.

W februaru 2007 započachu so wottorhanske džěta uniwersitneho kompleksa z časa NDR. Při tym buchu mj. dr. zbytki srjedžowěkowskich rowowych kapałkow wotkryte, kotrež su so 1393 sewjernje klósterskeje cyrkwe přitwarili. W januaru 2008 běchu přenje wobrysy nowych uniwersitnych twarjenjow spóznać, w meji běžachu wonkowne twarske džěta z połnej paru. Přeco bóle so wukristalizuje, zo nima „cyrkej-awla-twarjenje“ ze swojim modernym nutřkownym a swojej twarskej substancu ničo z gotiskim předchadnym twarjenjom činić, tež tworjenje ruma so we wulkej měrje wot něhdyšich poměrow rozeznawa. W přichodže chowa „cyrkej-awla“, wot uniwersity Paulinum wukřćena, wjacore funkcije w sebi: deleka cyrkej-awla, horjeka w třěšnym wobtuku přez wjacore poschody wot uniwersity wužiwane běrowowe rumnosće. Nadžijomnje služi Paulinum po lěta dołhich wušparanjach a ćahańcach „Bohu k ćesći a ludžom k wužitku“.

Anja Šerakec

Plakat z lěta 1968

Fota: archiw PB

Powěsće

Wukrančicy/Klětno. Samostatnej ewangelsko-lutherskej wosadze we Wukrančicach a w Klětnom zhladujetej lětsa na 165 lět swojeho wobstaća. W lěće 1843 swjećachu starolutherscy separatistća hromadze z němskim fararjom ze Šleskeje swoje přenje samostatne kemše w Dubom. Bórže po tym natwarištej so cyrkwi we Wukrančicach a w Klětnom. Wosadomaj služeštaj w 19. lětsotku wuznamnaj serbskaj fararjej Jan Kilian a Matej Urban.

Klětno. Ze swjedženskimi kemšemi wopominaštej ewangelska a ewangelsko-lutherska wosada w Klětnom 6. julija fararja Johanna Mentzera, wuznamneho syna Klětnjanskeje wosady. Rodzeny 1658 w Jamnom je wón džensa hišće znaty jako kěrlušer. Jeho najwuznamniši kěrluš „O dass ich tausend Zungen hätte“ je tež do serbsčiny přeloženy („Hdy bych ja z tysac jazykami“, spěwarske č. 606). Mentzer služeše jako młody farar dvě lěće we Łuču a je potajkim tež znajmjeńša do wěšteje měry serbsčiny wobknježić dyrbjat.

Budyšin. Zakónčacy koncert mjezynarodneho młodžinskeho projekta „Voices of Europe“ („Hłosy Europy“) wotmě so pjatk, 15. awgusta, w Michałskej cyrkwi. Do toho běchu młodostni, kiž přisłušaja wšelakim narodnym mjeńšinam w Europje, tydžeň zhradnje w Budyšinje pod dirigentom Peterom Shannonom z USA zwučowali. Na koncerće zaklínčachu mjez druhim makedonske, friziske, słowjenske, ruske, serbske, němske, kašubske a jendźelske spěwy. Wopytowarjo mytowachu poskićenja ze zahoritým přikleskom. Džak a chwalbu spěwarjam za tutón wurjadny koncert wupraji Budyski krajny rada Michael Harig.

Huska. Nowe šulske lěto na ewangelskej zakladnej a srjedźnej šuli w Husce zahaji so pón-dželu rano, 25. awgusta, ze swjedženskimi kemšemi w Božim domje. Popołdnu poswjeći so nowy hort, kotryž bě so w zašłych měsacach na farskej ležownosći natwaril. W někotrych hortowych rumnosćach budže so nachwilnje

tež wučba podawać, doniž njebudže nowy přitwar při šuli hotowy. Wot přichodneho šulskeho lěta chcedža w Husce tež gymnazialny schodžen, potajkim wukublanje wot 11. do 13. lětnika, zarjadować.

Budyšin. Na započatku noweho šulskeho lěta wotmě so 25. awgusta w Michałskej cyrkwi nyšpor za šulerjow Serbskeje srjedźneje a Serbskeje zakladneje šule. Tachantski farar Wito Šćapan a Serbski superintendent Malink wuhotowaštaj dialogowe předowanje wo puću žiwjenja, na kotrymž nas Bóh přewodzuje. Organizatoriske přihoty nawjedowaše k poslednjemu razej wučerka Ludmila Bizoldowa, kotraž so lětsa na wuměnk poda.

Dary

W juliju je so darilo za Pomhaj Bóh 300 eurow a za Serbske ewangelske towarstwo 200 eurow. Bóh žohnuj daraj a darićelow.

Spominamy

Před 100 lětami, 30. septembra 1908, zemřě w Budyšinje **Wijka Pfulowa**, mandželska rěčespytnika a słownikarja Křescána Bohuwěra Pfula. Narodžita bě so wona 17.5.1832 jako druha dźowka Ernsta Bohuwěra Jakuba, fararja Michałskej wosady w Budyšinje, a jeho mandželskeje Augusty rodź. Fischerec. Za čas jeje džěćacych a młodostnych lět wuwi so nan na wodźaceho duchowneho ewangelskich Serbow w Sakskej. Mać, rodžena Němka z Běheho Jelenja pola Drježdžan, spěchowaše serbske kublanje swojich džěć. Wijka – z poŕnym mjenom Johanne Ernestine Hedwig – wotrosće hromadze ze sotromaj a młódšimaj bratromaj. Wšitcy so pozdžišo w serbskim žiwjenju zasadźowachu. Bratr Jurij (1839–1913) sta so farar w Njeswaćidle, bratr Jan (1849–1913) gymnazialny profesor a kublar sakskich princow w Drježdžanach. Sotra Lydija (1830–1895) wuda so na serbskeho fararja Jurja Arnošta Wanaka, njewudata sotra Emka (1835–1909) wjedžeše bratrej w Njeswaćidle domjacnosć a nawjedowaše wosadne Towarstwo serbskich knježnow. Ze sotru Lydiju spěwaše Wijka w młodych lětach sobu na wulkich serbskich spěwanskich swjedženjach a haješe přećelstwo z Milu Pfullec, pozdžišej mandželskej fararja Iliša. Na jeje bratra Křescána Bohuwěra so Wijka wuda, 11. nowembra 1856 jeju farar Wjacksa w Michałskej cyrkwi w Budyšinje zwěrowa. Mandželstwo wosta bjez džěć. Wijka wjedžeše domjacnosć a podpěraše mandželskeho při pisanju serbskeho słownika. Čezke časy nastawachu, jako gymnazialny profesor w Drježdžanach spušćić dyrbeše. Pola jeje bratra Jurja Jakuba na farje w Njeswaćidle namakaštaj Pfullec mandželskaj hospodu. 1902 wuńdže knižka „Chwal teho Knjeza moja duša!“ ze šěšć wot Wijki Pfulo-

weje do serbsčiny přeloženymi kěrlušemi, kiž jeje sotra Emka Jakubec za Towarstwo serbskich knježnow w Njeswaćidle wuda. W swojim testamencie wotkaza Wijka Pfulowa 300 hr za Serbske lutherske knihowne towarstwo. Zhradny row Pfullec a Wanakec mandželskeju na Tucharju w Budyšinje njeje zdžeržany. T.M.

Přeprošujemy

- 07.09. 16. njeđzela po swjatej Trojicy**
10.00 kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michałskej z kemšemi za džěć (sup. Malink)
- 14.09. 17. njeđzela po swjatej Trojicy**
09.30 kemše na jězbje Serbskeho busa w Burkhardswaldze (sup. Malink)
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (farar dr. Buliš)
- 21.09. 18. njeđzela po swjatej Trojicy**
08.30 kemše z Božim wotkazanjom w Poršicach (sup. Malink)
14.30 wosadne popołdne w Slepom
- 22.09. pónđzela**
15.00 wosadne popołdne w Malešecach (sup. Malink)
- 23.09. wutora**
19.30 bibliski kruh w Budyšinje na Michałskej farje
- 24.09. srjeda**
14.00 wosadne popołdne w Minakale (sup. Malink)
- 27.09. sobota**
15.00 ekumeniske wosadne popołdne w Drježdžanach w cyrkwi swj. Jozefa
- 28.09. 19. njeđzela po swjatej Trojicy**
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (sup. Malink)
- 05.10. 20. njeđzela po swjatej Trojicy**
10.00 kemše w Budyšinje w Michałskej z kemšemi za džěć (sup. Malink)

Pomhaj Bóh
časopis ewangelskich Serbow
ISSN 0032-4132

Wudawaćelej: Serbski wosadny zwjazk, Serbski kěrchow/Wendischer Kirchhof 1, 02625 Budyšin/Bautzen; Serbske ewangelske towarstwo zt., Privatny puć/Privatweg 21, 02625 Budyšin/Bautzen
Zamołwita redaktorka: Trudla Malinkowa, Goethowa/Goethestraße 40, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 0 35 91/60 07 11, e-mail: PomhajBoh@gmx.de)
Čiše: MAXROI Graphics GmbH, Zhorjelc
Postvertriebsnummer: F 13145

Zhotowjenje a rozšěrjenje: Ludowe nakładnistwo Domowina, Tuchmacherstr. 27, 02625
Abonement a dary: Serbske ewangelske towarstwo, Konto-Nr. 1 000 083 167, Kreissparkasse Bautzen, BLZ 855 500 00
IBAN: DE03 8555 0000 1000 0831 67
BIC: SOLA DE S1 BAT

Pomhaj Bóh wuchadza měsacnje. Spěchuje so wot Załožby za serbski lud, kotraž dóstawa lětnje přiražki Zwjazka, Swobodneho stata Sakskeje a Kraja Braniborskeje.
Lětny abonement plaći 8 eurow.